

УДК 340.12

В. А. Трофименко, кандидат юридичних наук, доцент

СУДОВА ПРАКТИКА І ЗАКОН З ТОЧКИ ЗОРУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ І ЦІННОСТЕЙ ПРАВА

Розглянуто судову практику та закон з позицій можливості закріплення і реалізації основних правових цінностей і принципів. На кожному з етапів судового розгляду та ухвалення закону виділяються моменти, які сприяють цьому процесу. Також слід відмітити, що автор не мав за мету розкрити зміст цінностей і принципів права.

Ключові слова: суд, судові рішення, закон, принципи права, правові цінності, філософія права, антропоцентричність.

Актуальність проблеми. Сучасна Українська держава, проводячи правову та інші реформи, намагається позбутися свого радянського спадку – державно-суспільного устрою, який не розглядає правові принципи та цінності як взірєць та шлях подальшого вдосконалення. У минулому дослідження питання про правові цінності і принципи здебільшого мало теоретичний характер і фактично не опрацьовувалися механізми їхнього впровадження у законодавство.

Намагання привести правову систему у відповідність до високих світових стандартів у галузі права поставило нагальну проблему: виявити та висвітлити взаємовплив правової системи, правових цінностей та принципів права. Тим більше, що кожна система права на сьогодні має ті чи інші елементи, які, на нашу думку, можуть співіснувати в системі права нашої країни. Нині можливо синтезувати найкраще з провідних правових систем.

Ступінь розробленості теми. Слід відмітити, що питання правових систем світу дуже широко розглядається сучасною правовою наукою. Треба відмітити Р. Давіда, К. Жоффре Спінозі, Р. Леже. Але більшою мірою розгляд правових систем світу має описовий та порівняльний характер. Звернення до проблематики принципів та цінностей права набуло фундаментального характеру – науковці перш за все намагаються віднайти їхній єдиний ідеальний зміст, але при цьому не звертають увагу на фактично неможливе їх використання на практиці. Також чи не кожний науковець пропонує свій перелік принципів чи цінностей, не пропонуючи, таким чином, якогось єдиного критерію їх встановлення. Тому взаємовпливи державно-суспільного устрою і принципів та цінностей права цілеспрямовано фактично не досліджуються. Дослідження цього питання знаходиться на початку наукового шляху і має гіпотетичний характер. Лише після з'ясування змістовного наповнення принципів та цінностей права це питання може отримати статус теорії

Мета статті: проаналізувати здатність деяких правових інститутів ураховувати існування системи правових цінностей і принципів.

Для розв'язання поставленої проблематики необхідно дати антропоцентричну характеристику (показати вагомість ролі людини) окремих правових інститутів основних правових систем світу: англосаксонської та романо-германської. Також є потреба проаналізувати окремі елементи радянської правової системи з причини того, що у сучасній Українській державі вони збереглися. При цьому необхідно відмітити, що Р. Леже [1, с. 105–110] пропонує свій – дуалістичний підхід до розподілу правових систем. На його думку існують правові системи держав з давньою правовою традицією і правові системи держав, що не мають таких традицій, або право в них підкорене релігії та ідеології. До першої він включає країни і романо-германської, і англосаксонської правових систем, до другої – канонічне, мусульманське, індуське право, а також право ССРСР та Китаю. При цьому автор відмічає, що країн з давньою правовою традицією дуже мало і не всі сучасні правові держави мають можливість стверджувати про її наявність. Під самою ж давньою правовою традицією Р. Леже розуміє великий історичний проміжок, за якого формувалися правові системи, і серед таких країн виділяє США, Францію, Німеччину, Італію, Португалію, Грецію та ін. З точки зору мети публікації доцільно якраз розглянути першу групу правових систем. При сутнісній різниці ці правові системи мають точки поєднання, через які і поглинаються принципи і цінності права. І це перш за все судова система.

Чи може суд сприяти врахуванню правових цінностей і принципів при застосуванні законодавчих норм? З відвертістю можна відповісти, що так. Судове рішення як головний документ, що виноситься судовою владою, є по суті оцінною дією. При винесенні рішення обов'язково оживають правові принципи, а більшою мірою – правові цінності.

Виходячи з наведеної значущості суду як органу і його актів, вкрай важливо визначити, в чому ж виявляється антропоцентризм цієї гілки влади. Для цього слід доглянути:

- 1) роль суду як органу правосуддя;
- 2) діяльність суду як органу правосуддя.

Характеризуючи роль суду як органу правосуддя, Ю. Тихонравов відмічає: «Суд, в собственном смысле слова, есть гласное обсуждение поведения людей с целью определенной оценки» [2, с. 513].

Розглядаючи це визначення, можна помітити, що суд створений суспільством для вирішення суперечностей і конфліктів між його членами як мінімум на підставі вже існуючих цінностей та принципів. У цьому сенсі ми можемо сказати, що вже саме існування суду показує наявність якихось принципів і цінностей у праві.

За своєю природою суд протилежний насильству, тому що він являє собою регламентовану форму конфлікту. В ситуації вирішення конкретного конфлікту

ту судові рішення виконує дві основні функції: 1) завершення стану невизначеності в суперечливій ситуації, що виникла, і 2) примирення ворогуючих сторін. Створення суду – результат вольового рішення членів суспільства з метою забезпечення оцінки суспільних відносин.

Для того, щоб суд виконував свою роль, він повинен складатися з людей, які при ухваленні рішення керуватимуться лише об'єктивними положеннями справи, що розглядається. Саме тут ми знаходимо перший антропоцентричний акцент у діяльності суду: суддя при правовій оцінці має керуватися висновками, що побудовані на доводах розуму стосовно відповідності правовим цінностям і принципам, абстрагуючись від особистих емоційних та інших оцінок.

Другий антропоцентричний аспект породжує публічність. Завдяки принципу публічності кожний член суспільства знає, що всі його дії можуть стати предметом оцінки, знає, що в кожному конкретному випадку осуджується суспільством, а що визнається та заохочується, тобто що є цінністю.

Третім аспектом антропоцентричності судової практики є звернення до доказів. Докази за винятком показань свідків є об'єктивними за своєю сутністю: це дає можливість їхньої правильної оцінки, тому що вони вже «викоренені» зі сфери чуттєвого і представлені як «застигли» моменти істини. Заслуховуючи та оцінюючи пояснення свідків, суддя повинен ураховувати те, що всі вони «відфільтровані» мозком людини і виражаються у формі суб'єктивної оцінки того, що було насправді. Украй важливим елементом судового процесу є те, що докази оцінюються під час судового засідання: сторони мають можливість відслідкувати правильність її проведення зі своєї точки зору і вони отримують гарантії обґрунтованості оскарження ухваленого рішення.

Фінальний етап – це процес ухвалення рішення за справою. Саме тут найбільшою мірою виявляється оцінювальний характер судової влади, оскільки саме суддя при вирішенні справи на основі оцінювання доказів ухвалює рішення. Суддя в своєму рішенні керується правовими нормами, принципами та цінностями, сприйнятими державою. Тому, оцінивши докази, дослідивши писані норми, суддя залишається один на один зі своїм уявленням про справу.

Проголошуючи рішення, суддя неминуче зобов'язаний абстрагуватися від свого суб'єктивного ставлення до справи. Воля дає шлях розуму, зіставляє положення справи з моделлю досліджуваних відносин – їхньою ідеєю, тобто суддя тлумачить і оцінює чинні норми, принципи та цінності стосовно конкретної справи. Судом проводиться офіційне каузальне тлумачення, під яким розуміється офіційне роз'яснення сенсу правової норми, яке дається судом чи іншим компетентним органом з приводу конкретної справи, метою якого є правильне вирішення справи [3, с. 26].

Саме те, наскільки близько буде підведено справу (витлумачено) до ідеї того, що скоїлося (суті справи), і покаже ступінь правильності оцінки справи. Спір буде вирішено правильно, якщо рішення відповідатиме загальному розумінню принципів права і цінностей, думці більшості суспільства.

При проголошенні рішення судді в англо-американській та романо-германській правовій системі мають дещо різні можливості. У країнах загально-го права суддя більш вільний у своїх діях. Зважаючи на те що загальне право не розглядає законодавство як основний елемент правової системи, суддя має право винести рішення на підставі права справедливості, не спираючись на акти матеріального права. Суддя ж континентальної системи права вимушений не тільки вирішувати питання щодо справедливості, а й пов'язувати свою думку з нормативним актом.

Після проголошення судове рішення набуває чинності, тобто рішення судді втілюється в реальній дійсності. Вся сукупність таких рішень і являє собою другий елемент судової практики.

З цієї позиції необхідно розглянути вплив всієї сукупності ухвалених рішень на суспільне життя. Це тим більше важливо, оскільки саме через судові рішення вкладена в них ідея діє в реальному світі. Саме на цьому етапі і реалізується одна з головних цілей діяльності судових органів.

Ухвалене судове рішення набуває чинності і все розумне, що в ньому міститься, застосовується в реальній дійсності. Якщо говорити про доцільність для сторони, за позовом якої рішення ухвалене, то вона очевидна, бо сторона або сама ініціювала процес його прийняття, або брала участь у судовому процесі. Якщо ж сторона не сприймає рішення, то є можливість оскаржити його.

Доцільність рішення для інших членів суспільства залежатиме від їх згоди чи незгоди з ним. Процес згоди чи незгоди з судовим рішенням буде можливий, якщо кожний зацікавлений громадянин усвідомить ідею застосування правових цінностей і норм, закладену в рішенні, шляхом тлумачення його положень на себе. Це буде можливо за таких відправних моментів:

- 1) наявність мінімального рівня правового знання;
- 2) наявність можливості кожного індивіда узнати про судові рішення;
- 3) наявність бажання усвідомити це рішення з його подальшою оцінкою, яка народжується розумом, тому що через нього індивід намагається встановити ідею даного рішення для себе особисто.

На цьому місці потрібно звернути увагу на такий суспільно-судовий інститут, як суд присяжних. Саме присяжні вже у судовому засіданні роблять першу оцінку справи на її відповідність правовим цінностям і принципам. Причому за своїм характером дії присяжних спрямовані не стільки на встановлення законності і юридичної правильності дій сторін, скільки на моральну оцінку цього випадку як членів суспільства від імені всього суспільства.

Існує й інша думка з приводу суду присяжних, виражена Т. Оноре: «Однак присяжні можуть розділяти погляди пересічних громадян проти непопулярних верств населення. Той факт, що вони, на відміну від суддів, можуть не аргументувати своє рішення, заважає критиці їх вердикту, коли він оскаржується.

Тому іноді розгляд справи одним чи декількома суддями може бути більш справедливим» [4, с. 96]. Такої самої думки дотримується і Л. Л. Фулер [5, с. 94]. На підтвердження позиції вказаних дослідників можна як приклад навести художній фільм Микити Міхалкова «12». Вся художня оповідь – це одне засідання колегії присяжних по справі про вбивство, яка на перший погляд нічим не вирізняється від сотень інших подібних справ. На початку фільму ми зустрічаємо всю різноманітність колегії присяжних: за віком, освітою, майновим станом, життєвим досвідом, правосвідомістю тощо. Але всі вони мають одне бажання – найшвидше вирішити справу і повернутися до свого звичного життя, своїх проблем, мрій, прагнень, своїх родин. При цьому будь-яке витрачання часу на суттєвій розгляд справи їм видається марним. Тому вони згодні визнати людину винною, навіть не замислюючись, що саме їхнє рішення – це її життя і яким їй бути далі. Лише один з присяжних, якого грав російський актор Сергій Маковецький, прагнучи пошуку правильного вирішення долі молодого злочинця з точки зору як закону, так і норм моралі, пішов проти всіх, не погодився визнати юнака винним. Завдяки такому протесту присяжні починають досліджувати матеріали справи, але з позицій свого життя (тобто починається суб'єктивна оцінка на підставі власного життєвого досвіду). Це дається дуже важко – люди діляться своїми спогадами з іншими. Але, зрозумівши деякі моменти свого життя, присяжні починають по-іншому дивитися на підсудного – молодого хлопця-чеченця. З формального погляду справи присяжні переходять до розуміння її сутності: чому злочин було вчинено, що саме спонукало підсудного на такі дії, що коїлось навколо. Наприкінці фільму проєкція власного життєвого досвіду на справу приводить присяжних зовсім до іншого висновку – невинний. Таким чином, фактично власний досвід примусив присяжних відійти від формалізму і розглянути справу по суті, як того і вимагає закон.

З цього прикладу ми бачимо, що суд присяжних все ж таки не є ідеальним інститутом правосуддя. Недаремно навіть у США присяжні призначаються за списками виборців, а іноді їх примусово приводять до суду.

Поки громадянин, якого призначено присяжним, думатиме лише про скоріше повернення додому і т. п., правильного вирішення справи не буде. Лише підвищення рівня правосвідомості дозволить використовувати суд присяжних за його призначенням – оцінкою суспільством злочину з точки зору моралі та моральності. З цих позицій, мабуть, потрібно розділяти справи, в яких присяжні беруть участь, а в яких – ні.

У разі ухвалення рішення суддя постулює, що воно вже «погоджено» суспільством у цілому, тобто кожним його членом, і відповідає основним правовим цінностям та принципам. Це потребує усвідомлення рішення кожним громадянином. Процес усвідомлення проходить у декілька етапів, кожний з яких є вольовим актом:

1) сприйняття інформації про необхідність оцінки і те, що потрібно оцінити;

2) вичленовування загального сенсу судового рішення із усього його змісту;

3) відділення сенсу від конкретного випадку і створення розумної конструкції, яку можна застосувати до всіх ідентичних випадків;

4) оцінка сенсу;

5) встановлення ступеня відповідності рішення його ідеї і визначення свого ставлення до нього;

6) знаходження власного рішення стосовно того, як необхідно діяти у подібних випадках, аби не виникло суперечностей з встановленими правилами.

Якщо саме рішення відповідає панівним поглядам суспільства на вирішуване питання, то при згоді індивіда з ним він діятиме відповідно до його положень. Таким чином, ідея, закладена в рішенні, знайде своє найбільш правильне втілення в реальній дійсності. У разі незгоди індивіда з судовим рішенням ми матимемо випадок, коли поведінка індивіда визнається неправильною та засуджується суспільством.

Незгода можлива в декількох випадках:

1) індивід за власним бажанням порушує правила гуртожитку (вчинення злочину тощо);

2) індивід не має достатнього рівня освіти для правильної оцінки і усвідомлення рішення;

3) при усвідомленні рішення індивід дійшов висновку про те, що воно не відповідає його життєвим настановам. Тут ми стикаємося з індивідом, який робить оцінку на підставі власних принципів та цінностей. Це говорить про те, що повинен існувати механізм, згідно з яким даний індивід зможе довести свою правоту.

За умов відповідності рішення системі правових принципів та цінностей і згодою з ними індивіда воно є гарантом стабільного існування як самого суспільства, так і країни. Своє реальне існування в житті людини судова практика знаходить через писане судові рішення, яке набуло чинності і застосовується стосовно сторін, а його загальні положення – до всіх членів суспільства.

Таким чином, суд як орган, фактично наділений повноваженнями втручання і регулювання суспільної життєдіяльності людини, через ухвалення судового рішення оцінює конкретні життєві умови до змісту основних правових принципів і цінностей.

Наступним інститутом упровадження правових цінностей і принципів можна назвати нормативний акт.

Нормативний акт, основним виразом якого є закон, розглядається як форма позитивного права. Тому потрібно показати, як зміст закону враховує основні цінності і принципи права. «Закон, – відмічав Ш.-Л. Монтеск'є, – есть человеческий разум, поскольку он управляет всеми народами земли; а политические и гражданские законы каждого народа должны быть не более как частными случаями приложения этого закона» [6, с. 16].

Звідси слід виділити основні вимоги до закону:

- 1) реалізація його положень в реальній правовій дійсності;
- 2) збіг внутрішнього змісту і зовнішньої форми закону.

Гегель визначає необхідний критерій стосовно внутрішнього змісту закону: «То, что есть право, лишь становясь законом, определяет не только формы своей всеобщности, но и свою истинную определенность» [7, с. 247]. Таким чином, визначено дві основні вимоги до тих положень, які претендують на статус провідних для закону: всезагальність та визначеність.

Під всезагальністю закону слід розуміти те, що його дія повинна охоплювати все населення країни. У свою чергу це є передумовою можливості усвідомлення всієї повноти закону тільки розумом, а також створення єдиного механізму регулювання суспільних відносин на підставі основних правових цінностей та принципів.

Під визначеністю закону, за Гегелем, розуміється можливість його застосування до індивідуального, конкретного, особливого. Реально дослідити вкладений в закон зміст – це направити його застосування до конкретного випадку дійсності.

Дослідження процесу включення правових цінностей і принципів у зміст породжує проблему пошуку механізму розробки і прийняття нормативного акта. Враховуючи те, що закон – один з важливих нормативних актів, однією з основних його ознак є наявність законодавчої процедури у вищому представницькому органі держави. Антропоцентричний характер цієї процедури виявляється у вигляді спеціалізації цього органу і компетентності його членів.

Під спеціалізацією слід розуміти те, що розробка і прийняття закону є виключною прерогативою представницького органу влади.

Компетентність являє собою порядок формування представницького органу влади таким чином, щоб його склад був з осіб, які є спеціалістами як в галузі процедури прийняття закону, так і в різних галузях суспільних відносин. Порядок формування представницького органу влади полягає в установленні кваліфікаційних вимог (обмежень), в результаті яких представницький орган влади повинен формуватися з найбільш підготовлених громадян. Установлюються ці вимоги вольовим рішенням органів держави – парламенту і виборчої комісії. На доказ правильності цих положень відмітимо, що В. Нерсесянц як принципи правотворчості визначає такі: науковий характер, який виражається в залученні осіб, які мають юридичну освіту, до розробки закону, і професіоналізм, тобто залучення до розробки спеціалістів з різних галузей суспільного життя [8, с. 308–309]. Відповідність кваліфікаційним вимогам юристів і спеціалістів перевіряється спеціальним конкурсом на право брати участь у розробці законів. Це забезпечується спеціальною процедурою формування представницького органу – виборами, які є волевиявленням виборців, в результаті якого і формується представницький орган.

Далі необхідно дослідити процедуру розробки і прийняття закону. Тут проходить формалізація принципів і цінностей права.

На зазначеній стадії необхідно спиратися на спеціаліста, який намагатиметься реалізувати в законі принципи правового регулювання, зрозумілі для всіх громадян. Це в свою чергу підніме розробку закону до сфери ідеї права. Законодавець повинен максимально наблизити закон до його ідеї. Таку мету підтримує і відомий американський психолог В. Франкл, який відмічає: «В служенні делу или любви к другому человек осуществляет сам себя. Чем больше он отдаёт себя делу, чем больше он отдаёт себя своему партнеру, тем в большей степени он является человеком и тем в большей степени становится самим собой» [9, с. 31]. Такий підхід і приводить до об'єктивності в розробці закону.

Максимальне наближення закону до ідеї права означає також моральну оцінку кожної статті, пункту, терміна на його максимальну відповідність принципам та ідеям права. Законодавець повинен намагатися врахувати і формалізувати всі теоретичні природно-правові розробки в галузі регульованих суспільних відносин.

Законодавець також повинен знайти «золоту» середину для закону, виходячи з того, що кожне суспільство складається не тільки з громадян, здатних до самоорганізації, а й з громадян, які не здатні до такого способу співіснування у суспільстві, а також громадян, здатних порушити норми закону. Говорячи про різницю між такими членами суспільства, Л. Л. Фулер писав, що це «по суті bastion між двома моральями. Якщо мораль обов'язку вирветься вверх за межі сфери її дії, то залізна рука обов'язку може придушити експериментування, натхнення і щедрість. Якщо мораль намагання вторгнеться в царину обов'язку, то люди, можливо, почнуть оцінювати та класифікувати свої обов'язки за допомогою власних критеріїв» [10, с. 33]. І знову прослідковується необхідність правильної моральної оцінки всіх положень закону його творцем.

Наступною необхідною стадією є оприлюднення та реалізація закону. Він не має юридичної сили до його оприлюднення з метою доведення до відома громадян. Так, уже статтею 8 Декларації прав людини і громадянина 1789 р. було проголошено, що «никто не может быть наказан иначе, как в силу закона, принятого и обнародованного до совершения преступления и надлежаще примененного» [11, с. 33].

Вступ закону в дію може бути різним за способом і обсягом волевиявлення законодавця. У залежності від обсягу волевиявлення можна визначити три способи:

1) доведення до відома населення лише характеристики самого закону як результату роботи законодавчого органу: номер закону, дата прийняття, назва, кількість сторінок, коротке пояснення;

2) доведення до відома населення внутрішнього змісту шляхом звичайної публікації. Тут можливе ефективне застосування цього закону лише особами,

які мають спеціальну юридичну освіту, тому що саме вони володіють юридичною термінологією, наприклад, працівниками правоохоронних органів, адвокатури, нотаріату, практикуючими юристами;

3) доведення закону не тільки до відома населення, але й прийняття необхідних заходів для того, щоб громадяни могли зрозуміти мету даного закону. Розуміння постає в усвідомленні внутрішньої сутності закону і необхідності його дотримання. Це є найскладнішою задачею законодавця, яка, як відмічав Л. Л. Фулер, з'явилась з першими законами [10, с. 52]. Ураховуючи пасивність більшості населення при участі в державному і суспільному житті, такі дії необхідно провести саме вольовою дією з боку органів державної влади. Ця задача законодавця трансформується в його обов'язок.

Зрозумівши внутрішню сутність закону, людина може обґрунтувати ступінь цілеспрямованого дотримання закону для себе. Таким же способом повинна оцінити і застосувати закон держава, тобто встановити для себе його цінність. Закон через правильне застосування суспільством і необхідне застосування державою повинен посісти місце в системі регуляторів відносин цих суб'єктів таким чином, щоб при застосуванні в конкретному випадку бути не знаряддям в руках якоїсь зі сторін, а об'єктивним регулятором їх взаємовідносин.

Наступним моментом існування закону є його дія в часі, яка показує те, що суспільство знаходиться в постійній зміні та розвитку. У зв'язку зі змінами об'єктивних умов деякі закони втрачають свою актуальність, предмет правового регулювання, з іншого боку, виникає ряд нерегульованих суспільних відносин. Постає питання про необхідність коригування вже існуючих законів, розробки і прийняття нових, перевірки на відповідність сучасним принципам і цінностям права. «С одной стороны, объем законов должен быть законченным замкнутым целым, с другой – существует постоянная потребность в новых правовых определениях», – відмічав Гегель [7, с. 253].

Найбільш правильним шляхом уявляється прийняття нового закону, дія якого обмежується нерегульованими на даний момент відносинами. У такому випадку не буде перетинання законів, а значить, і заплутаності законодавства. Єдиною вимогою тут є чітке встановлення меж регульованих відносин і дати прийняття. Це тим більше вірно, що всі знову прийняті і вже існуючі закони мають одну і ту ж ціль правового регулювання.

З часом буде побудована система законів, які регулюють суспільні відносини на основі існуючої системи правових принципів і цінностей. Причому кожний з законів буде мати своє коло регульованих відносин. Така сукупність повинна розвиватись не тільки як кількісна сукупність, але повинна покращуватись і її якісна сторона: сутність і внутрішній зміст діючих законів. За відсутності такого покращення, відмічає В. Розін, проявляється ситуація невпорядкованості правових норм [12, с. 69].

Остання вимога має пряме відношення до людського фактору, тому що саме людина приймає участь на всіх стадіях розробки і прийняття закону.

І знов таки може здатися, що породжується нескінченність законів. Вимога впорядкованості була обґрунтована ще представниками німецької класичної філософії: «Предъявлять требование, чтобы он был абсолютно законченным и не допускал дальнейших определений, не допустить, вследствие того, что он не может быть завершен, создания так называемого несовершенного, то есть действительного осуществления, значит, не понимать природу таких конечных предметов как частное право, в которых так называемое совершенство есть постоянное приближение, а также не понимать различие между всеобщим разумом и всеобщим рассудком и применения его к уходящему в бесконечность материалу конечности и единичности» [7, с. 254].

Потяг до реалізації принципів і цінностей права закладених в законі, врешті-решт приведе до правильного застосування приватного права. Закон, таким чином, поширюючи державну волю на приватні відносини, повинен відкинути всі суб'єктивні оцінки і перетворитись на незалежний регулятор правильних взаємин сторін.

Таким чином, закон являє собою джерело права, який займає провідне становище в системі джерел права держави. Особливі процедури розробки, прийняття, обнародування і вступу в дію дозволяють більше чітко провести правове регулювання суспільних відносин на ґрунті існуючих правових цінностей і принципів. Формалізованість і структурованість як наведених процедур, так і положень самого тексту закону робить його первинним і важливішим нормативним актом, на дотримання якого направлені всі дії людини в рамках перш за все гетерономної поведінки людини.

Вища юридична сила закону потребує, щоб саме на законодавчому рівні була проведена кваліфікація протиправних і злочинних дій. Це дозволяє провести межі між правовою і протиправною поведінкою і визначити перелік учинків, за які людина може бути притягнута до відповідальності. Фактично на рівні закону проводиться кваліфікація поведінки людини як девіантної (злочинної для права).

Як **висновок** можна сказати: і судова практика, і закон є основними елементами реалізації та закріплення правових цінностей і принципів. Кожний з цих правових інститутів відіграє свою роль. Якщо через судову гілку влади проходить більшою мірою доведення принципів і цінностей до певних громадян, то закон поширює їхню дію на всю територію країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Леже Раймон. Великие правовые системы современности: сравнительно-правовой подход / Р. Леже ; пер. с франц. Грядов А. В. – М. : Волтерс Клувер, 2009. – 584 с.

2. Тихонравов Ю. В. Основы философии права / Ю. В. Тихонравов. – М. : Вестник, 1997. – 608 с.
3. Тодыка Ю. Н. Толкование Конституции и законов Украины: теория и практика / Ю. Н. Тодыка. – Х. : Факт, 2001. – 328 с.
4. Оноре Т. Про право / Т. Оноре. – К. : Сфера, 1997. – 125 с.
5. Фулер Л. Л. Анатомія права / Л. Л. Фулер. – К. : Сфера, 1999. – 144 с.
6. Монтескье Ш. Л. О духе законов / Ш. Л. Монтескье. – М. : Мысль, 1999. – 672 с.
7. Гегель Г. В. Ф. Философия права / Г. В. Ф. Гегель ; пер. с нем. – М. : Мысль, 1992. – 524 с.
8. Проблемы общей теории права и государства / под общ. ред. В. С. Нерсесянца. – М. : Норма-Инфра-М, 1999. – 832 с.
9. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл. – М. : Прогресс, 1990. – 368 с.
10. Фулер Л. Л. Мораль права / Л. Л. Фулер. – К. : Сфера, 1999. – 232 с.
11. Международные акты о правах человека // Сборник документов. – М. : Норма – Инфра – М, 1999. – 784 с.
12. Розин В. М. Генезис права / В. М. Розин. – М. : Nota Bene, 2001. – 336 с.

СУДЕБНАЯ ПРАКТИКА И ЗАКОН С ТОЧКИ ЗРЕНИЯ РЕАЛИЗАЦИИ ПРИНЦИПОВ И ЦЕННОСТЕЙ ПРАВА

Трофименко В. А.

Рассмотрены судебная практика и закон с позиций возможности закрепления и реализации основных правовых ценностей и принципов. На каждом этапе судебного рассмотрения и принятия закона выделяются моменты, способствующие этому процессу. Также необходимо отметить, что автор не имел цели раскрыть содержание ценностей и принципов права.

Ключевые слова: суд, судебное решение, закон, принципы права, правовые ценности, философия права, антропоцентричность

JURISPRUDENCE AND LAW IN TERMS OF THE PRINCIPLES AND VALUES OF LAW

Trofimenko V. A.

The author examines the judicial practice and the law in terms of opportunities to consolidate and implement the basic legal principles and values. At each stage of the review and adoption of the law stand out moments that contribute to this process. It is also not required to note that the author did not disclose the purpose. It is also not required to note that the author had no purpose to reveal the content values and principles of law.

Keywords: court, court order, law, principles of law, legal values, philosophy of law, anthropocentric.